

Οι επιπτώσεις της πανδημίας στην απασχόληση κατά το 2020. Στοιχεία από Κύπρο, Γαλλία, Ισπανία, Ελλάδα, Ιταλία, Μάλτα, Κροατία, Πορτογαλία

Νίκος Καπιτσίνης, Άννα Σαρούκου, Γιώργος Συκάς, Δημήτρης Ψαρολόγος και την
ερευνητική ομάδα 'COVID-19_Regional_Labour' team*

[Covid-19 Regional Labour Dashboard](#)
[University of Aegean/YOUTH Share - Coronavirus Response & Labour Statistics](#)

Εισαγωγή

Το 2020 ήταν από τις πιο δύσκολες περιόδους για τις εθνικές και περιφερειακές κοινωνίες και οικονομίες σε ολόκληρο τον κόσμο. Πέραν του αρχικού σοκ στην παγκόσμια οικονομία κατά το ξέσπασμα του Covid-19, η υγειονομική κρίση που ακολούθησε επέτεινε τις σοβαρές οικονομικές αναταραχές, οι οποίες προήλθαν κυρίως ως αποτέλεσμα των πρωτοφανών μέτρων lockdown. Ο ΟΟΣΑ αναφέρει ότι το ποσοστό ανεργίας στις 37 χώρες του οργανισμού το 2020 ήταν 7,1%, αυξημένο σημαντικά από το 5,4% το 2019. Παρά την εφαρμογή των σχεδίων οικονομικής ανάκαμψης, οι οικονομικές και κοινωνικές επιπτώσεις της πανδημίας Covid-19 και ιδιαίτερα ο αντίκτυπος των lockdown ήταν εξαιρετικά σημαντικές.¹ Ολόκληρες οικονομίες έχουν παγώσει από το γενικό περιορισμό του πληθυσμού και της διακοπής της λειτουργίας πολλών επιχειρήσεων. Οι συνέπειες ήταν άνισες μεταξύ των κοινωνικών τάξεων, με τους φτωχότερους να δέχονται σημαντικότερο πλήγμα.² Εκτός από τις κοινωνικές τάξεις, οι επιπτώσεις των στρατηγικών μετριασμού ποικίλλουν στο χώρο αλλά και μεταξύ των ηλικιακών ομάδων, με ιδιαίτερα σημαντικό αντίκτυπο στους νέους των περιφερειακών περιοχών.³ Τα χαρακτηριστικά και ο δυναμισμός των τοπικών και περιφερειακών οικονομιών έχουν έρθει στο επίκεντρο ως κρίσιμοι παράγοντες της γεωγραφίας των επιπτώσεων της πανδημίας. Ο διάλογος αποκτά ιδιαίτερα ενδιαφέρον όταν μελετάται ο οικονομικός αντίκτυπος στις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ). Καθώς η παγκόσμια οικονομική κρίση του 2008 εξακολουθεί να επηρεάζει τις περιφερειακές οικονομίες και από το 2016, το Brexit έχει αλλάξει τα εμπορικά πρότυπα και αυξήσει το επίπεδο αβεβαιότητας, το ξέσπασμα του Covid-19 το 2020 αναδιαρθρώνει ξανά τις γεωγραφικές κοινωνικοοικονομικές τάσεις. Το αποτύπωμα της υγειονομικής και οικονομικής κρίσης ποικίλλει σε μεγάλο βαθμό μεταξύ αλλά και εντός των χωρών, οι οποίες, παρά το γεγονός ότι είναι μέλη μιας ενιαίας ένωσης, δεν εφάρμοσαν μια κοινή στρατηγική για την αντιμετώπιση της πανδημίας.

Βάσει των παραπάνω, η παρούσα έκθεση ακολουθεί τη γεωγραφία της πανδημίας του Covid-19 και εξετάζει τον αντίκτυπο των επακόλουθων στρατηγικών μετριασμού στην απασχόληση μεταξύ χωρών, περιφερειών και των κύριων τομέων οικονομικής δραστηριότητας στις περιοχές της Μεσογειακής ΕΕ, παρέχοντας πολύτιμα στοιχεία για τις κοινωνικές, οικονομικές και γεωγραφικές επιπτώσεις της πανδημίας. Οι χώρες μελέτης σε αυτήν την έκθεση περιλαμβάνουν την Κύπρο, τη Γαλλία, την Ισπανία, την Ελλάδα, την Ιταλία, τη Μάλτα, την Κροατία και την Πορτογαλία.

¹ Nicola, M., Alsafi, Z., ..., and Agha, R. (2020) The socio-economic implications of the coronavirus pandemic (COVID-19): A review. *International Journal of Surgery* 78, 185-193.

² Bennett M (2021) All things equal? Heterogeneity in policy effectiveness against COVID-19 spread in Chile. *World Development* 137. DOI: 10.1016/j.worlddev.2020.105208

³ Kanelleas, A., Psarologos, D., Voulgaris, D., Gourzis, K., and Gialis, S. (2020). The harsh uneven regional impact of the Covid-19 pandemic: an account for the Mediterranean EU South based on the 'COVID-19_Regional_Labour' web GIS. *The Greek Review of Social Research* 154, 29-39 (in Greek).

Η γεωγραφικά άνιση διασπορά της πανδημίας το 2020

Όπως αντικατοπτρίζεται και στις γεωγραφικές διαφοροποιήσεις τόσο στο ρυθμό μολύνσεων όσο και της θνησιμότητας ανάμεσα στις περιφέρειες της ΕΕ, η εξάπλωση του Covid-19 υπήρξε άνιση. Ο βαθμός της παγκόσμιας συνδεσιμότητας μιας περιοχής ως προς το εμπόριο, τη θέση στα παγκόσμια δίκτυα παραγωγής, και τον τουρισμό, έπαιξε σημαντικό ρόλο στα επίπεδα μόλυνσης και θνησιμότητας του Covid-19.⁴ Έχοντας αρχικά χτυπήσει τη βόρεια Ιταλία, το επίκεντρο του Covid-19 στη νότια ΕΕ, η πανδημία εξαπλώθηκε στη συνέχεια και στις υπόλοιπες χώρες της ΕΕ. Οι μητροπολιτικές περιοχές εκτέθηκαν στον ιό πριν από τις αγροτικές ή περιφερειακές περιοχές, ενώ οι τουριστικές περιφέρειες επέδειξαν σημαντικές εξάρσεις της πανδημίας. Πιο συγκεκριμένα, στην Ισπανία, οι τουριστικές περιοχές Catalonia και Andalucía παρουσίασαν από την αρχή υψηλό ποσοστό μολύνσεων, με την περιφέρεια Madrid, την πρωτεύουσα της χώρας, να ακολουθεί. Η τελευταία περιφέρεια μάλιστα, παρόλο που δέχεται λιγότερους επισκέπτες ανάλογα με τον πληθυσμό της σε σχέση με άλλες περιοχές που εξαρτώνται από τον τουρισμό, όπως οι περιφέρειες Canarias και Illes Balears, έχει υψηλά μερίδια απασχόλησης στον κλάδο.⁵ Αντίθετα, η Ελλάδα, η οποία επίσης διαθέτει σημαντικούς τουριστικούς προορισμούς στο πλαίσιο της Μεσογειακής ΕΕ, εισήλθε στην πανδημία πριν από την έναρξη της τουριστικής περιόδου της, η οποία διαρκεί λιγότερους μήνες σε σχέση με την Ισπανία και την Ιταλία. Με δεδομένη και την λιγότερο σημαντική θέση της χώρας στα παγκόσμια δίκτυα παραγωγής, τα πρώτα κρούσματα του Covid-19 στις αρχές της άνοιξης 2020 αφορούσαν Έλληνες πολίτες που ταξίδεψαν στο εξωτερικό στις αρχές Μαρτίου και όχι αλλοδαπούς που επισκέφτηκαν την Ελλάδα.⁶

Οι μητροπολιτικές και έντονα αστικοποιημένες περιφέρειες, οι οποίες εμφανίζουν υψηλή συγκέντρωση πληθυσμού και παραγωγικών μονάδων, επίσης είδαν αυξημένα ποσοστά μόλυνσης, με αυτό να αντικατοπτρίζεται στην γεωγραφία των κρουσμάτων του Covid-19 (Χάρτης 1). Ο εκβιομηχανισμένος και αστικοποιημένος ιταλικός Βορράς ήταν το πρώτο επίκεντρο της πανδημίας στην Ευρώπη, ακολουθούμενος από τις μητροπολιτικές περιοχές της Ισπανίας, (Madrid, Catalonia), και Ile-de-France, στη Γαλλία. Στην Ελλάδα, παρόλο που ο απόλυτος αριθμός κρουσμάτων παρέμεινε χαμηλότερος από ότι σε άλλες χώρες της Μεσογειακής ΕΕ, τα δύο κύρια πολεοδομικά συγκροτήματα (η Αθήνα στην Αττική και η Θεσσαλονίκη στην Κεντρική Μακεδονία) συγκέντρωσαν τον κύριο όγκο των κρουσμάτων Covid-19.

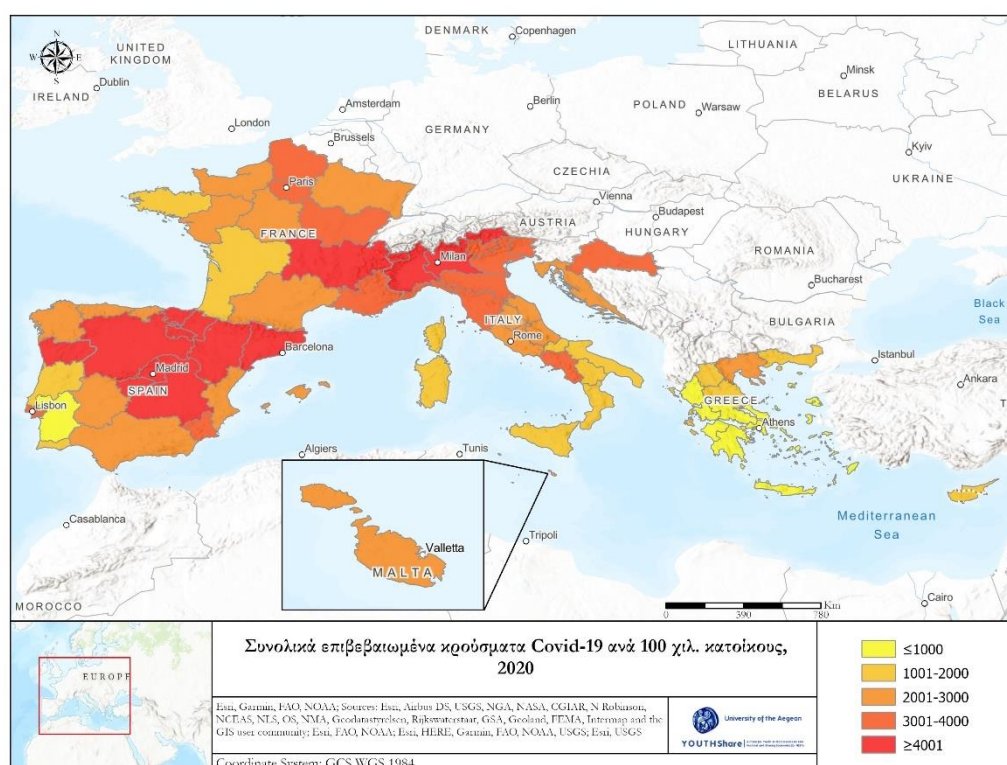
Η εικόνα γίνεται πιο περίπλοκη όταν εξετάζονται τα κρούσματα έναντι του περιφερειακού πληθυσμού (Χάρτης 1). Όπως ήταν αναμενόμενο, οι αστικοποιημένες περιοχές βρίσκονται στην πρώτη θέση ως προς τα κρούσματα ανά 100.000 κατοίκους το 2020. Οι πυκνοκατοικημένες περιοχές, οι οποίες αποτελούν κόμβους επιχειρηματικότητας, όπως η Lombardia στην Ιταλία, οι Madrid και Catalonia στην Ισπανία, οι Ile-de-France και Lyon στη Γαλλία, καθώς και οι Lisbon στην Πορτογαλία, ξεχώρισαν. Ταυτόχρονα, παγκοσμίως συνδεδεμένες περιοχές μέσω του εμπορίου, όπως οι Hauts de France και Marseille στη Γαλλία, καθώς και η Murcia στην Ισπανία και η Norte (όπου βρίσκεται η πόλη λιμάνι του Porto) στην Πορτογαλία, κατέγραψαν επίσης υψηλά ποσοστά μολύνσεων λόγω της υψηλής κινητικότητας των ανθρώπων. Ωστόσο, ακόμη και οι περιοχές με χαμηλή πυκνότητα πληθυσμού βρέθηκαν εκτεθειμένες στον ιό, με αυτό να αναδεικνύει την πολυπλοκότητα της κοινωνικο-χωρικής

⁴ Kapitsinis, N. (2020). The underlying factors of the Covid-19 spatially uneven impact. Initial evidence from EU regions. *Regional Science Policy & Practice* 12(6), 1027-1045.

⁵ Gómez, M., and Salvatierra, J. (2018). El empleo en el turismo llega al nivel de la construcción en el 'boom'. *El País*. 19 August. Available at: https://elpais.com/economia/2018/08/17/actualidad/1534525294_604254.html

⁶ Kanelleas, A., Psarologos, D., Voulgaris, D., Gourzis, K., and Gialis, S. (2020). The harsh uneven regional impact of the Covid-19 pandemic: an account for the Mediterranean EU South based on the 'COVID-19_Regional_Labour' web GIS. *The Greek Review of Social Research* 154, 29-39 (in Greek).

διαδικασίας της εξάπλωσης μιας μολυσματικής νόσου. Ένα ενδεικτικό παράδειγμα αφορά την παραμεθόρια περιφέρεια Bolzano της Ιταλίας, η οποία κατέγραψε 5.050 κρούσματα ανά 100.000 κατοίκους, ξεπερνώντας την περιφέρεια Lombardia (4.420). Η χωρική γειτνίαση της περιφέρειας με το Μπέργκαμο και το Μιλάνο μπορεί να έχει επηρεάσει σημαντικά το υψηλό ποσοστό μόλυνσης στην περιοχή. Στην Ισπανία, οι μικρές περιφέρειες La Rioja και Comunidad Foral de Navarra με 5.540 και 6.300 κρούσματα ανά 100.000 κατοίκους αντίστοιχα υπερέβησαν το ποσοστό μόλυνσης Covid-19 της περιφέρειας Madrid (5.530). Στην Ελλάδα, αν και η τουριστική και αστικοποιημένη Κεντρική Μακεδονία κατέγραψε τον υψηλότερο αριθμό κρουσμάτων ανά 100.000 κατοίκους (2.170), την ακολούθησαν οι αγροτικές Ανατολική Μακεδονία και Θράκη (1.580) και Δυτική Μακεδονία (1.490). Ως μέτρο αναφοράς, η Αττική, η πιο αστικοποιημένη περιοχή της χώρας, σημείωσε 830 κρούσματα ανά 100.000 κατοίκους.

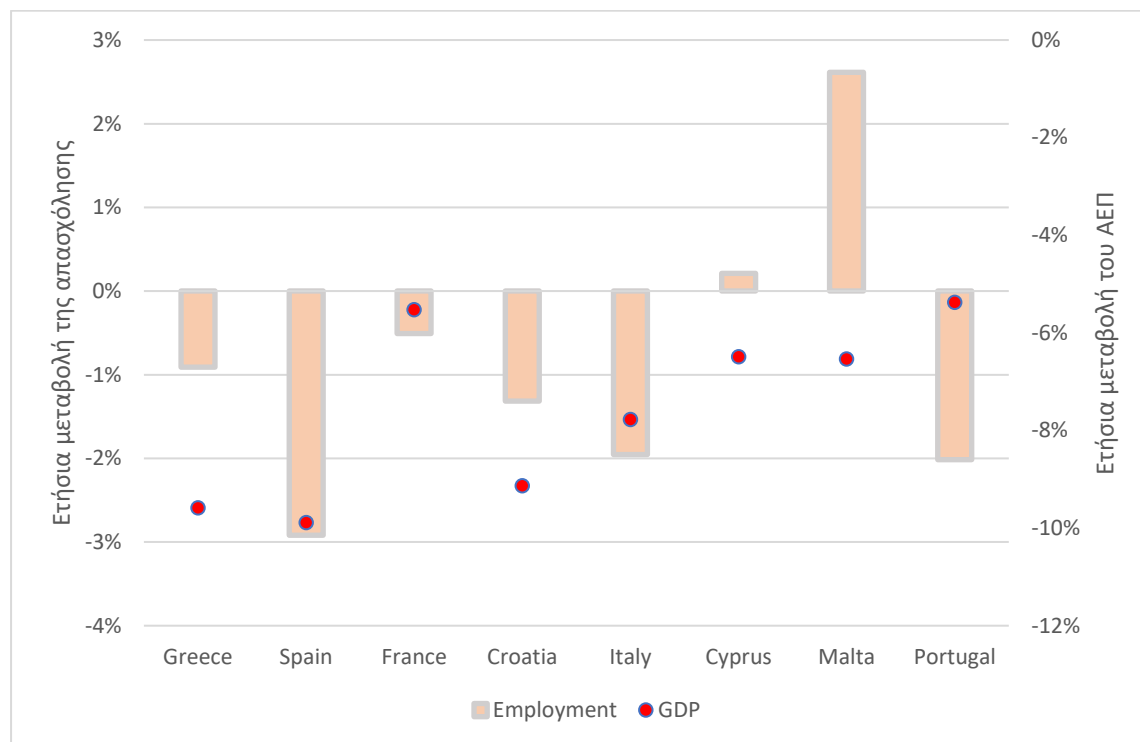

Χάρτης 1: Κρούσματα Covid-19 ανά 100.000 κατοίκους, 2020, ιδία επεξεργασία

Η μεταβολή της απασχόλησης 2019-2020

Σε εθνικό επίπεδο, η Μάλτα ήταν η μόνη χώρα με σημαντική θετική μεταβολή στην απασχόληση για το 2019-2020, με την Κύπρο, η οποία παρουσίασε μικρές ανοδικές τάσεις, να ακολουθεί. Μάλιστα, οι κυβερνήσεις και των δύο χωρών υιοθέτησαν εκτεταμένα μέτρα για την υποστήριξη της απασχόλησης. Στον αντίποδα, η Ισπανία, η Ιταλία και η Πορτογαλία είναι οι χώρες που είδαν τον μεγαλύτερο αντίκτυπο της υγειονομικής και οικονομικής κρίσης στις εθνικές αγορές εργασίας τους. Η συνολική απασχόληση σε αυτές τις χώρες κατέγραψε τις

ισχυρότερες πτωτικές τάσεις, ενώ οι προβλέψεις για ανάκαμψη παραμένουν δυσοίωνες.⁷ Η απασχόληση στην Ελλάδα και την Κροατία μειώθηκε ετησίως κατά 1% το 2020. Όπως δείχνουν τα δεδομένα, οι χώρες με το υψηλότερο ποσοστό κρουσμάτων Covid-19 φαίνεται ότι υπέστησαν τις μεγαλύτερες απώλειες απασχόλησης, ως αποτέλεσμα των αυστηρότερων και πιο μακροχρόνιων στρατηγικών μετριασμού της πανδημίας. Σε αντίθεση με την απασχόληση, το ΑΕΠ συρρικνώθηκε σε όλες οι χώρες μελέτης χωρίς εξαιρέσεις, με τη μείωσή του να κυμαίνεται από -5% (Πορτογαλία) έως -10% (Ισπανία και Ελλάδα).

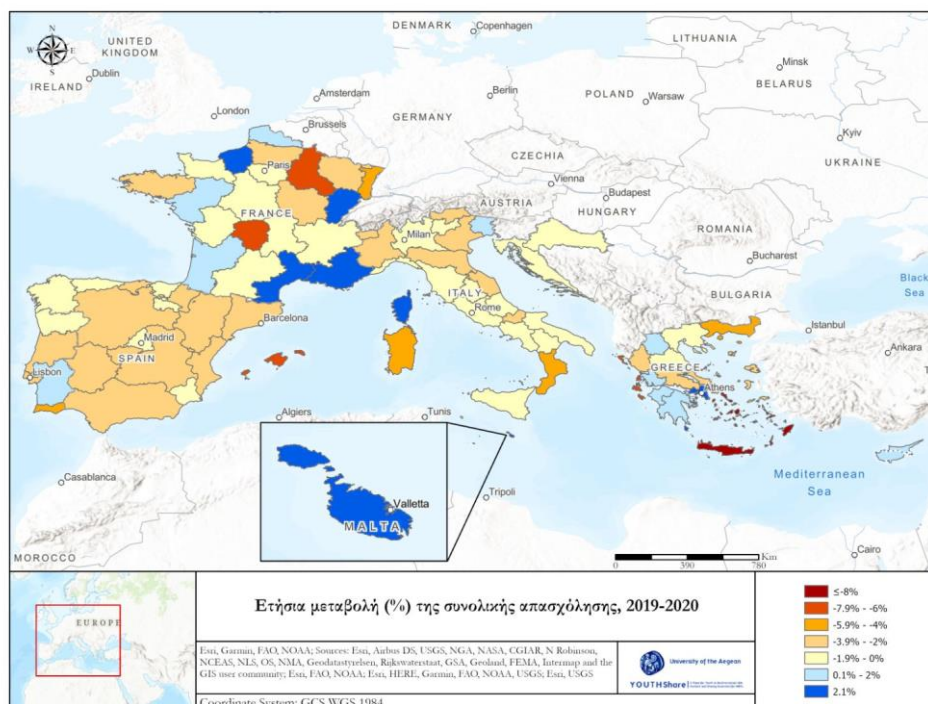

Διάγραμμα 1: Ετήσια μεταβολή της απασχόλησης και του ΑΕΠ για τις χώρες μελέτης, 2019-2020, ιδία επεξεργασία

Στο υπό-εθνικό επίπεδο, παρατηρούνται διαπεριφερειακές διακυμάνσεις της ετήσιας μεταβολής της απασχόλησης, τόσο εντός όσο και μεταξύ των χωρών (Χάρτης 2). Ως εκ τούτου, αν και η συνολική απασχόληση συρρικνώθηκε και στις δύο περιφέρειες της Κροατίας σημαντικά, με την Kontinentalna Hrvatska, την πιο αστικοποιημένη περιφέρεια, να σημειώνει μεγαλύτερες απώλειες θέσεων εργασίας, οι πλούσιες και μητροπολιτικές περιφέρειες της Ελλάδας (Αττικής) και της Πορτογαλίας (Área Metropolitana de Lisboa) σημείωσαν θετική ετήσια αύξηση της απασχόλησης. Παράλληλα, οι περισσότερες νησιωτικές ή παράκτιες τουριστικές περιφέρειες στις δύο αυτές χώρες, όπως το Νότιο Αιγαίο, η Κρήτη και το Algarve, παρουσίασαν μεγάλη μείωση της απασχόλησης. Μια παρόμοια, αν και ασθενέστερη, τάση καταγράφηκε στην Ισπανία και την Ιταλία, με τις εξαρτώμενες από τον τουρισμό περιφέρειες, όπως οι Illes Balears, Murcia, Andalucía, Sardinia και Sicily να παρουσιάζουν πτώση στα νούμερα της απασχόλησης. Συγκεκριμένα όσον αφορά την Ιταλία, αξίζει να σημειωθεί η σημαντική διαφορά μεταξύ της μικρής μείωσης της απασχόλησης στις βόρειες, πιο ανεπτυγμένες και βιομηχανοποιημένες περιφέρειες και της μεγάλης συρρίκνωσης της απασχόλησης στις φτωχότερες περιφέρειες του νότου. Τέλος, στη Γαλλία, την ισχυρότερη οικονομία στη Μεσογειακή ΕΕ, οι παράκτιες περιοχές τόσο στο βιομηχανοποιημένο Βορρά

⁷ <https://covid-19.iza.org/crisis-monitor/italy/>

όσο και στο Νότο που εξαρτάται από τις υπηρεσίες, διατήρησαν ή και αύξησαν τα επίπεδα απασχόλησής τους, με μερικές εξαιρέσεις (Brittany, Normandie).

Χάρτης 2: Ετήσια μεταβολή της απασχόλησης, 2019-2020, ίδια επεξεργασία

Μεταβολή της κλαδικής απασχόλησης, 2019-2020

Με το επίπεδο αυστηρότητας των μέτρων μετριασμού να διαφοροποιείται ανάμεσα στους τομείς οικονομικής δραστηριότητας, σημαντικές αλλαγές αναμένονταν να σημειωθούν στην κλαδική διάρθρωση των περιφερειών. Πράγματι, η σχετική μελέτη του αντικτύπου του Covid-19 αναδεικνύει τους άνισους όρους με τους οποίους αλλάζουν κλάδοι και περιφερειακές αγορές εργασίας. Ένας από αυτούς που αντιμετώπισαν τις πιο έντονες πιέσεις είναι οι υπηρεσίες εστίασης και τουρισμός, ως αποτέλεσμα των κυβερνητικών στρατηγικών για την αναστολή της οικονομικής δραστηριότητας σε αυτόν τον τομέα λόγω του υψηλού κινδύνου μετάδοσης του ιού. Ως εκ τούτου, η απασχόληση σε αυτόν τον κλάδο υποχώρησε σε όλες τις χώρες μελέτης. Ενώ ωστόσο οι περισσότερες περιφέρειες σημείωσαν μεγάλη συρρίκνωση, η Γαλλία κατάφερε να ελαχιστοποιήσει τις απώλειες εξαιτίας της μεγάλης εσωτερικής αγοράς της που ενίσχυσε τον εγχώριο τουρισμό, σε αντίθεση με άλλες χώρες οι οποίες εξαρτώνται πολύ περισσότερο από τον διεθνή τουρισμό. Πέραν των μικρότερων απωλειών, ωστόσο, οι γαλλικές περιφέρειες παρουσίασαν τη μεγαλύτερη διακύμανση, καταγράφοντας τόσο τις μεγαλύτερες θετικές όσο και τις μεγαλύτερες αρνητικές μεταβολές στην απασχόληση στις υπηρεσίες εστίασης και διαμονής σε ολόκληρη τη Μεσογειακή ΕΕ. Οι περιφέρειες France-Comte (-40%) και Brittany (-29%) σημείωσαν τη μεγαλύτερη συρρίκνωση το έτος έως το 2020, ενώ οι Bourgogne (31%), Upper Normandy (30%) και Alsace (25%) σημείωσαν τη μεγαλύτερη θετική μεταβολή. Αντίθετα, όλες οι περιφέρειες στις Ισπανία, Μάλτα, Κύπρο και Ιταλία σημείωσαν σημαντική συρρίκνωση της απασχόλησης. Και οι υπόλοιπες χώρες που εξαρτώνται ακόμη περισσότερο από τον τουρισμό, αντιμετώπισαν επίσης μεγάλες πιέσεις στις αγορές εργασίας τους. Στην Ελλάδα, λίγες περιφέρειες, όπως η Πελοπόννησος και η Δυτική Μακεδονία, σημείωσαν

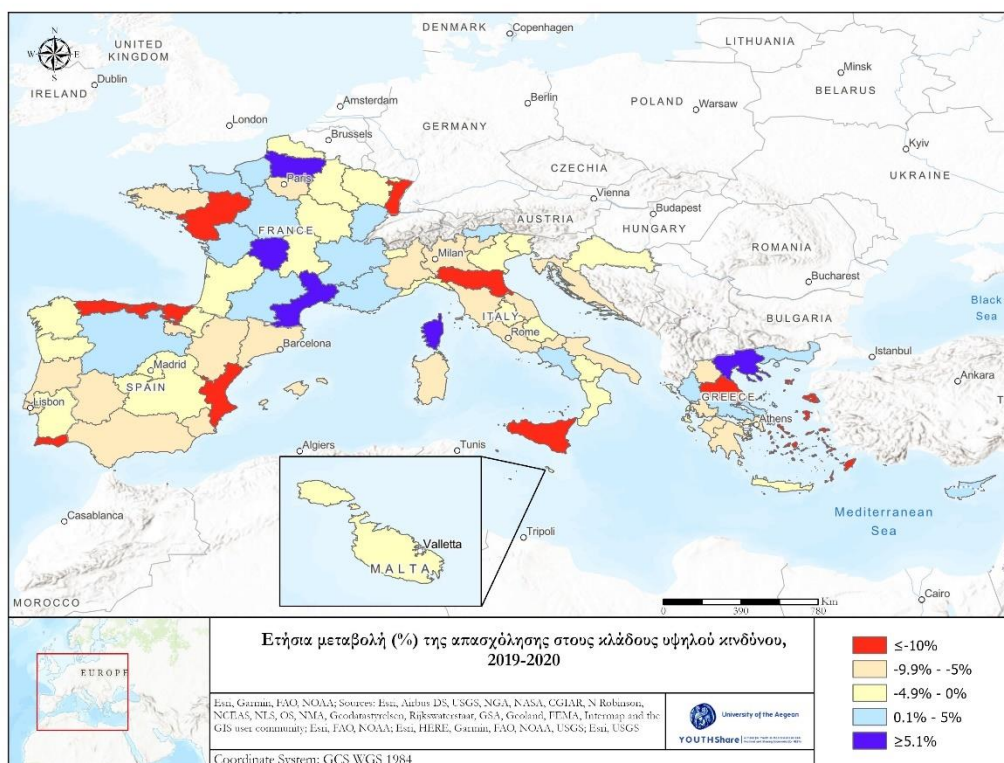
ετήσιες αυξήσεις στην απασχόληση στις υπηρεσίες εστίασης και διαμονής. Ωστόσο, οι περιφέρειες που ειδικεύονται στον τουρισμό επηρεάστηκαν πολύ περισσότερο λόγω των απαγορεύσεων στις μετακινήσεις και των ακυρώσεων των κρατήσεων, με το Νότιο Αιγαίο να καταδεικνύει τη μεγαλύτερη ετήσια συρρίκνωση της απασχόλησης στον τομέα (-26%).

Οι μεταφορές και αποθήκευση ήταν ένας ακόμη κλάδος που επηρεάστηκε σημαντικά από τις στρατηγικές ελέγχου της πανδημίας, καθώς οι ανθρώπινες μετακινήσεις μειώθηκαν σημαντικά εν μέσω lockdown και εξ αποστάσεως εργασίας. Ωστόσο, η αναγκαιότητα μεταφοράς προϊόντων που σχετίζονται με την ιατρική, όπως τα τεστ για Covid-19, περιόρισαν την απώλεια θέσεων εργασίας στον τομέα. Επιπλέον, λόγω των περιοριστικών μέτρων, απαγορεύθηκαν οι μετακινήσεις καταναλωτών σε εμπορικά καταστήματα, αυξάνοντας έτσι τις ηλεκτρονικές παραγγελίες, με αποτέλεσμα την αύξηση της απασχόλησης στην αποθήκευση. Ωστόσο, μόνο Μάλτα και η Ελλάδα σημείωσαν καθαρή θετική αύξηση της απασχόλησης στον τομέα. Αντίθετα, η Ιταλία, η Κροατία, η Γαλλία, η Πορτογαλία και η Ισπανία παρουσίασαν αρνητική ετήσια μεταβολή κατά -5%, ενώ η Κύπρος σημείωσε τη μεγαλύτερη μείωση (-7,5%). Από όλες τις περιφέρειες, η Ήπειρος σημείωσε τη μεγαλύτερη ετήσια αύξηση της απασχόλησης (68%), ακολουθούμενη από τη Madeira στην Πορτογαλία (27%).

Σε σχέση με τους παραπάνω κλάδους, οι δραστηριότητες παραγωγής, όπως η επεξεργασία τροφίμων και η παραγωγή φαρμακευτικών προϊόντων, επηρεάστηκαν λιγότερο, δεδομένης της αναγκαιότητάς τους. Ως εκ τούτου, η λειτουργία τέτοιων επιχειρήσεων δεν ανεστάλη παρόλο που οι χώροι εργασίας στη μεταποίηση συχνά αποτέλεσαν σημαντικά επίκεντρα μόλυνσης Covid-19, ειδικά στις πρώτες μέρες της πανδημίας. Η Κύπρος και η Μάλτα ήταν οι μόνες χώρες με θετική ετήσια μεταβολή απασχόλησης στη μεταποίηση. Η Ιταλία, η Κροατία και η Ελλάδα παρουσίασαν περιορισμένες απώλειες (κάτω του -2%), ενώ η Ισπανία, η Πορτογαλία και κυρίως η Γαλλία σημείωσαν τη μεγαλύτερη συρρίκνωση της απασχόλησης στη μεταποίηση μεταξύ 2019 και 2020.

Τέλος, οι δραστηριότητες ανθρώπινης υγείας και κοινωνικής εργασίας, αποτέλεσαν τον σημαντικότερο κλάδο κατά τη διάρκεια της πανδημίας. Επομένως, για να επιτρέψουν στα συστήματα υγειονομικής περίθαλψης να αντέξουν την αυξημένη πίεση, οι κυβερνήσεις έπρεπε να παρέχουν επιπλέον υποστήριξη στις υπηρεσίες υγειονομικής περίθαλψης αυξάνοντας το ιατρικό προσωπικό. Ωστόσο, η μεταβολή της απασχόλησης στον τομέα αυτό διέφερε σημαντικά ανάμεσα στις περιφέρειες μελέτης. Ενώ η Κεντρική Ελλάδα και η Illes Balears σημείωσαν σημαντικές ετήσιες αυξήσεις στον αριθμό των εργαζομένων σε αυτόν τον κλάδο (42% και 27% αντίστοιχα), άλλες περιφέρειες όπως οι Jadranska Hrvatska, Normandy και Ήπειρος παρουσίασαν συρρίκνωση της απασχόλησης (-18%, -16% και -15% αντίστοιχα), με αυτό να συνεπάγεται πρόσθετες πιέσεις στις περιφερειακές υπηρεσίες υγειονομικής περίθαλψης.

Παρακάτω, έχουμε συνοψίσει την ετήσια μεταβολή απασχόλησης σε κλάδους υψηλού κινδύνου, δηλαδή τις δραστηριότητες χονδρικού και λιανικού εμπορίου, υπηρεσίες εστίασης και διαμονής, καθώς και μεταφορές και αποθήκευση. Αυτοί οι κλάδοι κατηγοριοποιήθηκαν με αυτόν τον τρόπο λόγω του υψηλού κινδύνου μετάδοσης του Covid-19 και συνεπώς της συχνότερης αναστολής της δραστηριότητάς τους. Ο χάρτης 3 δείχνει ότι οι περιφέρειες με μεγάλη εξάρτηση από τον τουρισμό κατέγραψαν σημαντική συρρίκνωση της απασχόλησης σε αυτούς τους τομείς (Νότιο Αιγαίο, Βόρειο Αιγαίο, Jadranska Hrvatska, Sicily, Sardinia, Andalucía, Comunidad Valenciana, Algarve).

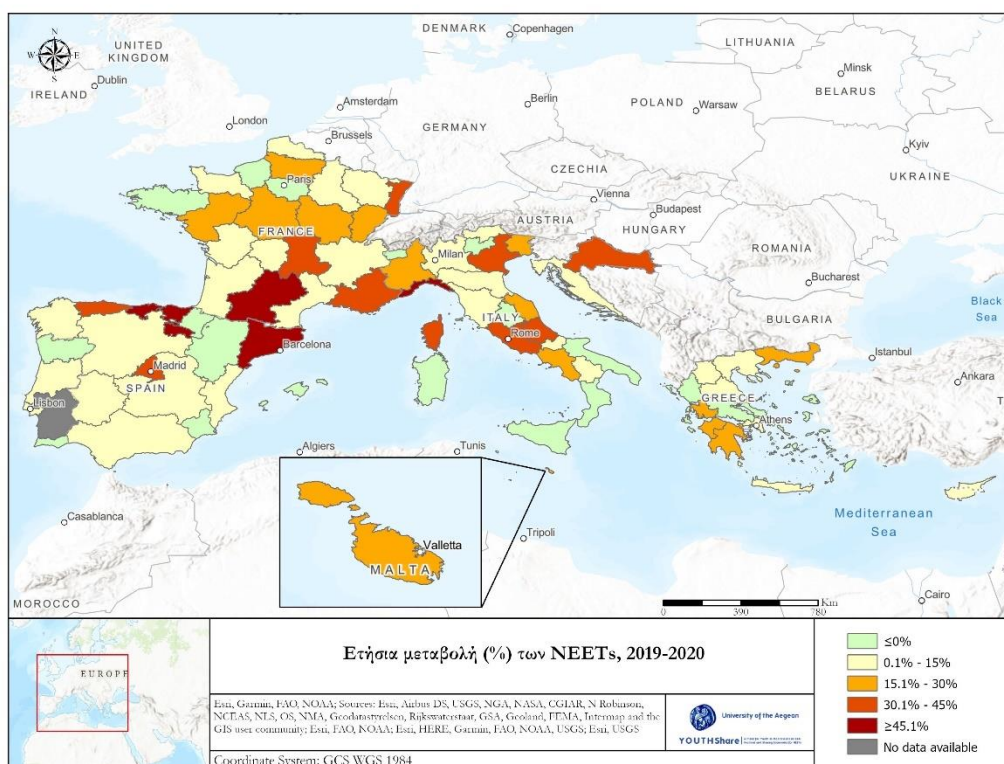

Χάρτης 3: Ετήσια μεταβολή της απασχόλησης στους κλάδους υψηλού κινδύνου, 2019-2020, ιδία επεξεργασία

Η μεταβολή στη νεανική αγορά εργασίας κατά το πρώτο πανδημικό έτος

Οι συνέπειες της πανδημίας στις αγορές εργασίας των νέων ήταν πολύ σημαντικές. Σε εθνικό επίπεδο, η χώρα με την υψηλότερη αύξηση των νέων ανέργων ή μη αναζητούντων εργασία οι οποίοι δεν παρακολουθούν κάποιο πρόγραμμα εκπαίδευσης/κατάρτισης (NEET) κατά το έτος 2020 σε σύγκριση με το 2019 ήταν η Ισπανία (19%), ακολουθούμενη από τη Γαλλία (17%), τη Μάλτα (16%) και την Κύπρο (13%). Σε περιφερειακό επίπεδο, και οι δύο περιφέρειες της Κροατίας κατέγραψαν αυξημένο αριθμό NEET κατά το έτος 2020. Η πλειονότητα των γαλλικών περιφερειών γνώρισε επίσης ετήσια αύξηση NEET, με μόνο τρεις περιφέρειες, την πρωτεύουσα και δύο στο βιομηχανοποιημένο Βορρά να ακολουθούν αντίθετη πορεία (Ile-de-France, Normandy και Brittany με -1,4%, -4,5% και -10,5% αντίστοιχα). Η Ισπανία παρουσίασε ένα παρόμοιο μοτίβο, όπου ο αριθμός των NEET μειώθηκε το 2020 σε μόνο τέσσερις περιφέρειες NUTS 2 (Comunidad Foral de Navarra, Aragon, Illes Balears και Murcia με -14,1%, -2,8%, -7,6% και -3,5 % αντίστοιχα). Από την άλλη πλευρά, και παρά τις αλλαγές που προκλήθηκαν από την πανδημία στις κοινωνικοοικονομικές συνθήκες, τόσο η Πορτογαλία όσο και η Ελλάδα σημείωσαν μείωση των NEET μεταξύ 2019 και 2020 (-5,5% και -3,1%). Σε περιφερειακό επίπεδο, στην Πορτογαλία, ο αριθμός των NEET μειώθηκε στην περιφέρεια Norte (-28%) και σε δύο τουριστικές περιοχές, Região Autónoma dos Açores (-22%) και Algarve (-6%). Στην Ελλάδα, 5 από τις 13 περιφέρειες κατέγραψαν συρρίκνωση στον αριθμό των NEET το έτος 2020, με τις δύο να είναι περιοχές με έντονη εξάρτηση στον τουρισμό (Βόρειο Αιγαίο με -20% και Νότιο Αιγαίο με -19%) και μία να είναι αγροτική/περιφερειακή περιοχή (Ηπειρος με -28%).

Μεταξύ των 75 περιοχών μελέτης (Χάρτης 4), η μεγαλύτερη αύξηση των NEET καταγράφηκε στις περιφέρειες της Ισπανίας Pais Vasco (109%), Cantabria (88%) και Catalonia (77%). Αντίθετα, οι περιφέρειες Calabria στην Ιταλία (-37%), Norte στην Πορτογαλία (-28%) και Ήπειρος στην Ελλάδα (-28%) παρουσίασαν τη μεγαλύτερη μείωση. Αξίζει να προσθέσουμε ότι οι ισπανικές περιφέρειες ξεκίνησαν από χαμηλό ποσοστό NEET το 2019, μετά τη σημαντική συρρίκνωση μεταξύ 2009 και 2018, ενώ άλλες περιφέρειες με σημαντική μείωση NEET ξεκίνησαν από υψηλό ποσοστό το 2019.⁸

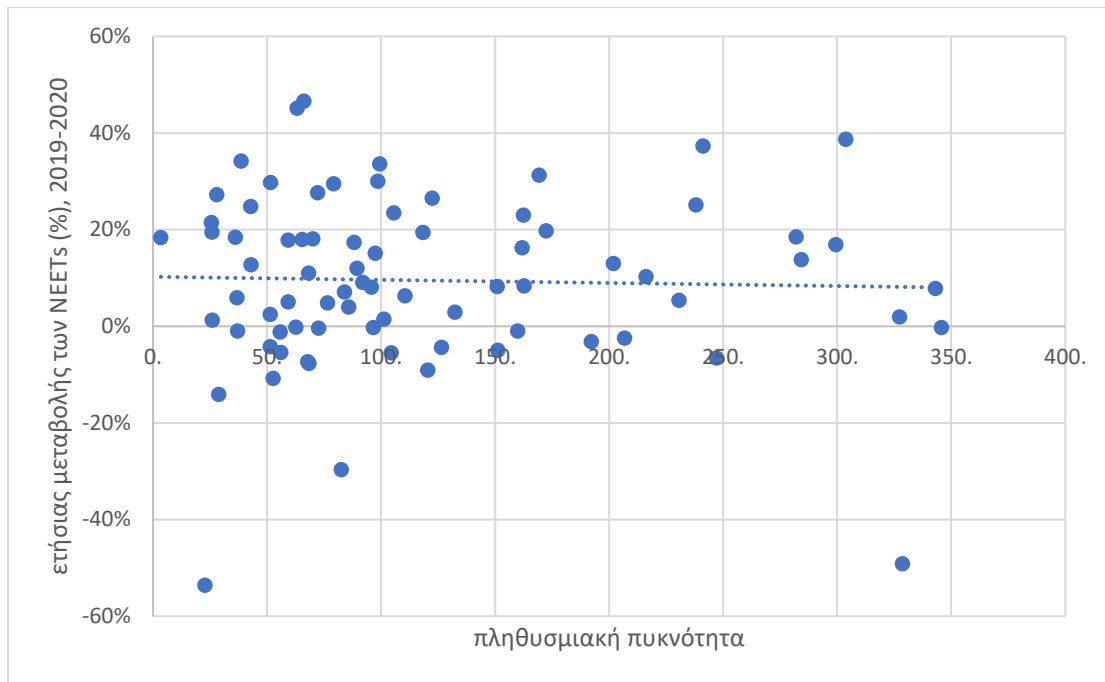

Χάρτης 4: Ετήσια μεταβολή των NEETs, 2019-2020, ιδία επεξεργασία

Ο ρόλος της αστικοποίησης, της οικονομικής μεγέθυνσης και της εξειδίκευσης σε κλάδους υψηλού κινδύνου

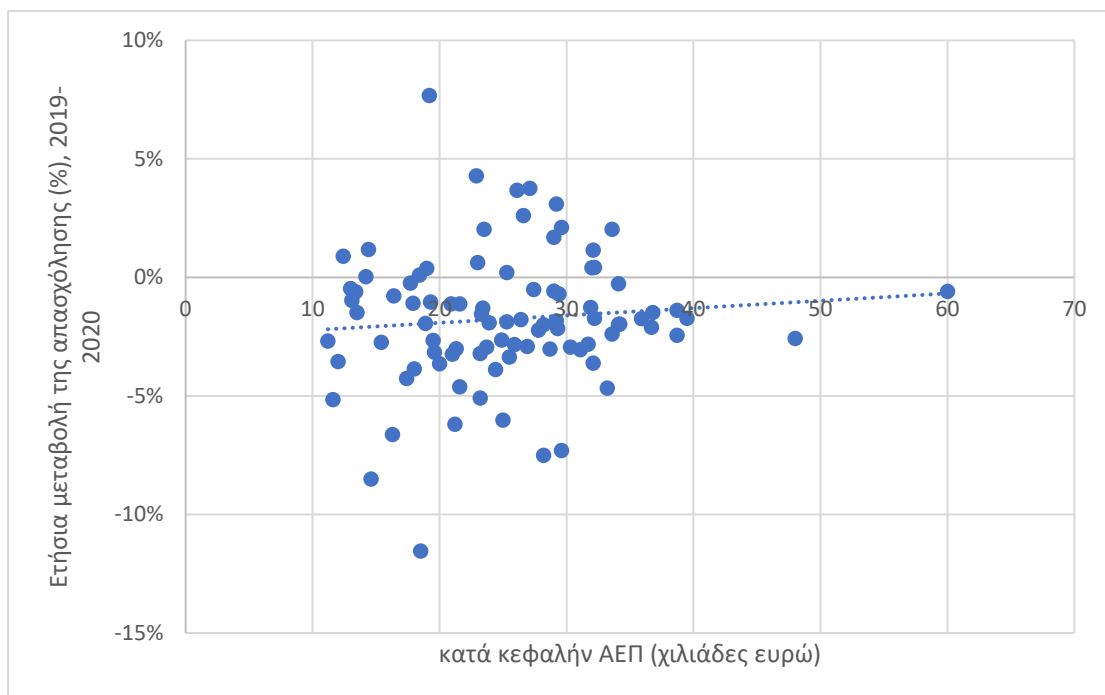
Προσπαθώντας να εξηγήσουμε μέρος των ευρημάτων, η ερευνητική ομάδα υπολόγισε τη στατιστική συσχέτιση των τάσεων της αγοράς εργασίας με τα επίπεδα οικονομικής ανάπτυξης και αστικοποίησης καθώς και την κλαδική διάρθρωση στις 75 υπό μελέτη περιφέρειες NUTS2. Τα αποτελέσματα δείχνουν αρνητική συσχέτιση μεταξύ της μεταβολής των NEET το έτος 2020 και της πυκνότητας του πληθυσμού (τιμές κατοίκων ανά τετραγωνικό χιλιόμετρο, 2019), η οποία χρησιμοποιήθηκε ως ένας δείκτης αστικοποίησης. Επιβεβαιώνοντας την παραπάνω ανάλυση, το Διάγραμμα 2 δείχνει ότι οι μητροπολιτικές περιφέρειες τείνουν να έχουν πιο ανθεκτικές αγορές εργασίας στους νέους, σε σύγκριση με τις περιφερειακές και λιγότερο πυκνοκατοικημένες περιοχές. Οι τελευταίες είναι πιθανό να σημειώνουν σημαντικές αυξήσεις των NEET μεταξύ 2019 και 2020.

⁸ YOUTHShare (2020) Transnational Report on the impact of employment policies on young NEETs: tackling youth disengagement through understanding the flexibilization-regional resilience nexus. Available at: http://youthshare.aegean.gr/wp-content/uploads/2020/03/Transnational_Report_NEETs.pdf

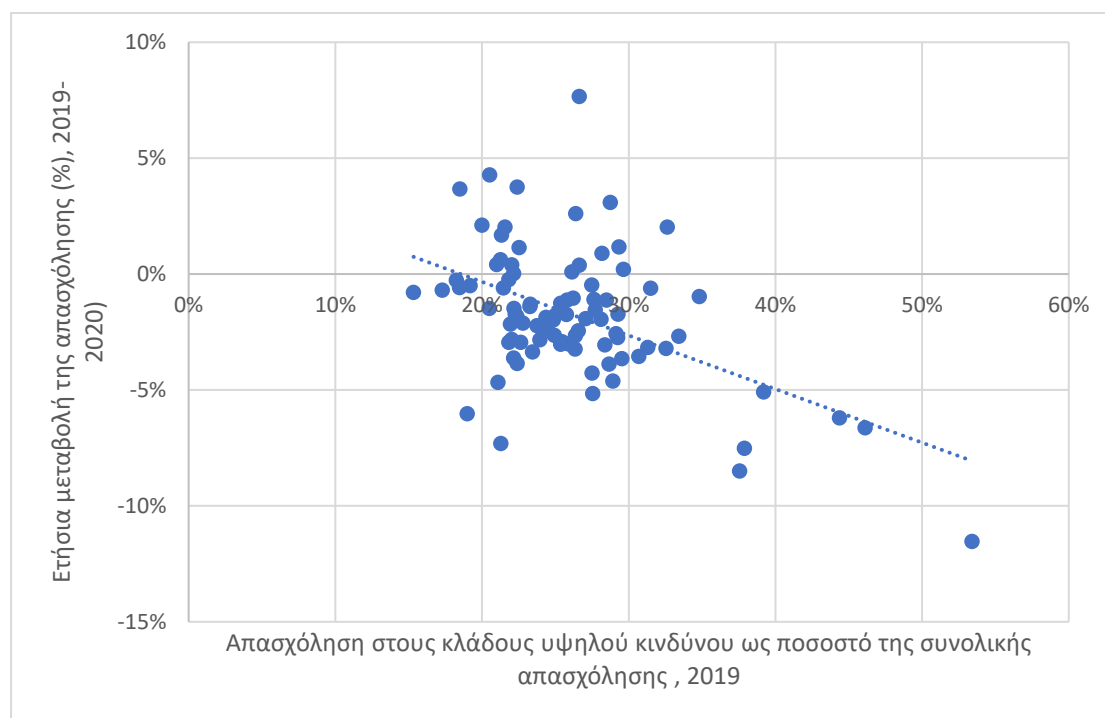
Διάγραμμα 2: Συσχέτιση μεταξύ της ετήσιας μεταβολής των NEETs (2019-2020) και της πληθυσμιακής πυκνότητας (2019), ιδία επεξεργασία

Το Διάγραμμα 3 δείχνει ότι η συσχέτιση μεταξύ της μεταβολής της απασχόλησης κατά το έτος 2020 και του κατά κεφαλήν ΑΕΠ (τιμές 2019) είναι θετική. Οι πλούσιες περιφέρειες με άλλα λόγια ήταν πιο πιθανό να σημειώσουν αύξηση της απασχόλησης μεταξύ 2019 και 2020. Αντιθέτως, οι φτωχές περιοχές φαίνεται να έχουν πιο ευάλωτες περιφερειακές αγορές εργασίας και τείνουν να καταγράφουν μεγάλο αριθμό απωλειών θέσεων εργασίας κατά το έτος 2020.

Διάγραμμα 3: Συσχέτιση μεταξύ της ετήσιας μεταβολής της απασχόλησης (2019-2020) και του κατά κεφαλήν ΑΕΠ (τιμές 2019), ιδία επεξεργασία

Τα ευρήματα αποκαλύπτουν επίσης αρνητική στατιστική συσχέτιση της ετήσιας μεταβολής της απασχόλησης (%) (2019-2020) με το ποσοστό της απασχόλησης στους τομείς υψηλού κινδύνου στη συνολική απασχόληση το 2019 (Διάγραμμα 4). Οι τομείς υψηλού κινδύνου συνδέονται με μεγάλο κίνδυνο μετάδοσης του ιού και, ως εκ τούτου, οι περιφέρειες με υψηλό ποσοστό θέσεων εργασίας σε κλάδους υψηλού κινδύνου στη συνολική απασχόληση ήταν πιθανό να εμφανίσουν μεγαλύτερη συρρίκνωση της απασχόλησης.

Διάγραμμα 4: Συσχέτιση μεταξύ της ετήσιας μεταβολής της απασχόλησης (2019-2020) και της απασχόλησης στους κλάδους υψηλού κινδύνου ως ποσοστό της συνολικής απασχόλησης (2019), ίδια επεξεργασία

Επιδιώκοντας να ελαχιστοποιήσουν τις επιπτώσεις της οικονομικής ύφεσης, και συγκεκριμένα να στηρίζουν τις αγορές εργασίας σε συνθήκες πανδημίας, οι κυβερνήσεις κατέστρωσαν μια ευρεία γκάμα από σχέδια οικονομικής ανάκαμψης. Τα κράτη μέλη της ΕΕ συμφώνησαν για ένα πακέτο τόνωσης των οικονομιών συνολικού ύψους 750 δισεκατομμυρίων ευρώ. Αυτά τα πακέτα όμως διέφεραν ανά χώρα σε όρους μεγέθους και διάρκειας. Για παράδειγμα, η ιταλική κυβέρνηση απαγόρευσε όλες τις απολύσεις για οικονομικούς λόγους από τις 16 Μαρτίου έως τις 31 Δεκεμβρίου 2020, δηλαδή για συνολικά 290 ημέρες κατά τη διάρκεια του 2020. Ωστόσο, αυτό δεν φαίνεται να επηρέασε σημαντικά την εθνική αγορά εργασίας, καθώς η χώρα κατέγραψε τη δεύτερη μεγαλύτερη ετήσια συρρίκνωση της απασχόλησης μεταξύ των χωρών μελέτης κατά το έτος 2020 (Διάγραμμα 1). Το ίδιο φαίνεται να ίσχυε και για την Πορτογαλία, της οποίας η κυβέρνηση ανακοίνωσε την απαγόρευση απολύσεων για επιχειρήσεις που δικαιούνται κρατική οικονομική υποστήριξη. Η στήριξη περιλάμβανε τη χρηματοδότηση μέρους των μισθών για επιχειρήσεις των οποίων η δραστηριότητα είχε ανασταλεί πλήρως ή κατέγραψαν συρρίκνωση δραστηριότητας ίση με τουλάχιστον το 40% του κύκλου εργασιών. Παρά το πρόγραμμα προστασίας της εργασίας, η χώρα παρουσίασε ετήσια μείωση της απασχόλησης κατά 2% το έτος 2020. Αντιθέτως, η Μάλτα, η κυβέρνηση της οποίας αποφάσισε να στηρίξει τους εργαζομένους πλήρως και μερικής απασχόλησης σε εταιρείες που ανέστειλαν πλήρως ή εν μέρει τη λειτουργία τους, σημείωσε ετήσια αύξηση 3% της συνολικής απασχόλησης μεταξύ 2019 και 2020.

Το Oxford COVID-19 Government Response Tacker (OxCGRT) δημοσίευσε στοιχεία για τον δείκτη εισοδηματικής στήριξης σε όλες τις χώρες παγκοσμίως,⁹ καταγράφοντας εάν οι κυβερνήσεις κάλυψαν μισθούς ή παρείχαν άμεσες πληρωμές σε μετρητά/καθολικό βασικό εισόδημα σε άτομα που δεν μπορούν να εργαστούν ή απώλεσαν τη δουλειά τους λόγω της αναστολής οικονομικής δραστηριότητας. Το OxCGRT δημοσίευσε τον δείκτη για κάθε ημέρα του 2020, με τιμές 0 (χωρίς υποστήριξη εισοδήματος), 1 (η κυβέρνηση αντικαθιστά λιγότερο από το 50% του χαμένου μισθού) και 2 (η κυβέρνηση αντικαθιστά το 50% ή περισσότερο του χαμένου μισθού). Ο μέσος δείκτης, αναφερόμενος στο μέσο όρο για το 2020, ανέδειξε ότι η Γαλλία και η Κύπρος είχαν τον υψηλότερο μέσο δείκτη εισοδηματικής στήριξης (1,59) για το 2020, ακολουθούμενη από τη Μάλτα (1,57) και την Ισπανία (1,56). Αυτό θα μπορούσε εν μέρει να εξηγήσει την αύξηση της συνολικής απασχόλησης στην Κύπρο και τη Μάλτα, καθώς και τη μικρή συρρίκνωση της απασχόλησης στη Γαλλία, μεταξύ 2019 και 2020 (Διάγραμμα 1). Στη βάση της κατάταξης, η Ιταλία είχε τον χαμηλότερο μέσο δείκτη εισοδηματικής στήριξης το 2020 (0,79), κάτω από την Πορτογαλία (0,8), την Κροατία (1,22) και την Ελλάδα (1,37), με αυτό να εξηγεί εν μέρει τη μεγάλη συρρίκνωση της απασχόλησης σε αυτές χώρες μεταξύ 2019 και 2020.

⁹ Hale, T., Angrist, N., Goldszmidt, R., et al. (2021) A global panel database of pandemic policies. *Nature Human Behaviour* 5:529-538.

Συμπεράσματα

Η παρούσα έκθεση ανέλυσε τις επιπτώσεις της πανδημίας Covid-19 και των επακόλουθων πολιτικών μετριασμού στην απασχόληση στους κύριους κλάδους οικονομικής δραστηριότητας σε εθνικό και περιφερειακό επίπεδο στη Μεσογειακή ΕΕ, παρέχοντας πολύτιμες πληροφορίες για τις κοινωνικοοικονομικές επιπτώσεις της πανδημίας. Τα ευρήματα της έρευνας κατέδειξαν βαθιές διαφοροποιήσεις στη λειτουργία των περιφερειακών αγορών εργασίας εν μέσω πανδημίας, αν και οι περισσότερες κατέγραψαν απώλειες σε θέσεις εργασίας. Το αποτέλεσμα ήταν να αναδυθεί μια εξαιρετικά άνιση γεωγραφία της υγειονομικής κρίσης και των συνεπειών της, η οποία αναμένεται να ανοίξει ακόμη περισσότερο την ψαλίδα μεταξύ των περιφερειών της ΕΕ η οποία προϋπήρχε της πανδημίας. Στις περισσότερες περιπτώσεις, οι πολιτικές προστασίας της απασχόλησης αποδείχθηκαν ανεπαρκείς και χωρίς να προσαρμόζονται στα κοινωνικοοικονομικά χαρακτηριστικά κάθε περιφέρειας. Λαμβάνοντας υπόψη τα στοιχεία που παρουσιάζονται σε αυτήν την έκθεση, η διαφοροποίηση των σχεδίων οικονομικής ανάκαμψης και των πολιτικών ενίσχυσης των θέσεων εργασίας ενδέχεται να μην ήταν ο μόνος παράγοντας ανθεκτικότητας των εθνικών και περιφερειακών αγορών εργασίας. Άλλοι καθοριστικοί παράγοντες της ετήσιας μεταβολής της απασχόλησης περιλαμβάνουν το επίπεδο της οικονομικής ανάπτυξης και αστικοποίησης, στοιχεία που σχετίζονται στενά με τη μακροχρόνια και εξελικτική πορεία των περιφερειακών οικονομιών.

Για παράδειγμα, οι πλουσιότερες περιοχές έδειξαν να έχουν πιο ανθεκτικές τοπικές αγορές εργασίας, καταγράφοντας μικρότερες απώλειες. Επιπλέον, η πληθυσμιακή πυκνότητα φάνηκε να συνδέεται με την απασχόληση των νέων, καθώς οι πιο αστικοποιημένες περιοχές σημείωσαν μείωση, ή τουλάχιστον μια μικρή αύξηση στον αριθμό των NEETs σε σχέση με άλλες περιφέρειες. Έτσι, αν και επηρεάστηκαν από την αναστολή της οικονομικής δραστηριότητας, οι μητροπολιτικές περιφέρειες επέδειξαν μια σχετική ανθεκτικότητα ως προς την απασχόληση των νέων. Αυτό το εύρημα έρχεται σε αντίθεση με την επίδοση αυτών των περιοχών κατά την παγκόσμια οικονομική κρίση του 2008, της οποίας το αποτύπωμα υπήρξε βαθύτατο σε αυτές τις περιοχές.¹⁰

Πέραν των πληθυσμιακών πυκνοτήτων, η περιφερειακή κλαδική διάρθρωση φάνηκε να είναι ζωτικής σημασίας για τις τοπικές αγορές εργασίας. Οι περιοχές που εξαρτώνται σε μεγάλο βαθμό από κλάδους των οποίων η οικονομική δραστηριότητα σχετίζεται με υψηλό κίνδυνο μετάδοσης και μεγαλύτερη πιθανότητα αναστολής, εμφάνισαν τις μεγαλύτερες απώλειες θέσεων εργασίας. Επιπλέον, οι περιφερειακές νεανικές αγορές εργασίας με υψηλή εξειδίκευση στον τουρισμό χτυπήθηκαν περισσότερο σε σύγκριση με περιοχές των οποίων η οικονομία στηρίζεται στη μεταποίηση, δεδομένου ότι οι εταιρείες του τουρισμού, οι οποίες βασίζονται στην εποχιακή εργασία των νέων, ήταν πιο πιθανό να αναστείλουν τη δραστηριότητά τους κατά το 2020. Συνολικά, η σημαντική αύξηση των NEET το 2020 καταδεικνύει πως οι δυσκολίες που αντιμετώπιζαν οι νέοι εισερχόμενη στην αγορά εργασίας ήδη πριν την πανδημία, έχουν επιδεινωθεί.

Τέλος, πρέπει να σημειωθεί ότι το περιφερειακό ζήτημα φαίνεται να είναι όλο και πιο σημαντικό στο πλαίσιο της πανδημίας, με τις περιφέρειες ακόμη και μέσα στην ίδια χώρα να καταγράφουν διαφορετικά ποσοστά μετάδοσης και θνησιμότητας, καθώς και ταχύτητα εφαρμογής και άρσης των μέτρων μετριασμού της πανδημίας. Αυτό έχει οδηγήσει σε σημαντικές γεωγραφικές και κλαδικές διακυμάνσεις της συρρίκνωσης της απασχόλησης. Σε κάθε περίπτωση, οι πραγματικές επιπτώσεις της υγειονομικής και οικονομικής κρίσης

¹⁰ Gourzis, K., and Gialis, S. (2019). Dismantled Spatial Fixes in the Aftermath of Recession: Capital Switching and Labour Underutilization in the Greek Capital Metropolitan Region. *International Journal of Urban and Regional Research* 43, 741-759.

αναμένεται να κάνουν την εμφάνισή τους μετά τον τερματισμό—λόγω ανεπάρκειας σε πόρους—των κυβερνητικών σχεδίων οικονομικής ανάκαμψης και των στρατηγικών διατήρησης θέσεων εργασίας. Η ερευνητική ομάδα *Coronavirus Response & Labor Statistics* θα παρακολουθεί στενά και θα αναλύει αυτήν τη γεωγραφική και κλαδική διαφοροποίηση.

Η ομάδα 'COVID-19_Regional_Labour'

Άκης Κανελλάας, Ειδικός GIS, MA in GIS, Leeds University, YOUTHShare project
Δημήτρης Ψαρολόγος, Γεωγράφος, Μεταπτυχιακός φοιτητής Πολιτικής Οικονομίας Πανεπιστημίου Αθηνών
Δημήτρης Βούλγαρης, Γεωγράφος, MSc in Regional & Urban Planning, London School of Econ. & Pol. Sc. (LSE)
Κώστας Γουρζής, Μηχανικός Χωροταξίας και Ανάπτυξης, Μεταδιδάκτορας Ερευνητής, YOUTHShare project
Νίκος Καπιτσίνης, Οικονομικός Γεωγράφος, Κύριος Ερευνητής, Cardiff University
Στέλιος Γκιάλης, Αναπληρωτής Καθηγητής, Ερευνητική Ομάδα Γεωγραφίας της Εργασίας, Παν. Αιγαίου & YOUTHShare project

Συνεργάτες

Άννα Σαρούκου, Γεωγράφος, Μεταπτυχιακή φοιτήτρια Αστικής και Περιφερειακής Ανάπτυξης, Πάντειο Πανεπιστήμιο
Γιώργος Συκάς, Μηχανικός Χωροταξίας και Ανάπτυξης, υπ. Διδάκτορας Παν. Αιγαίου, YOUTHShare project

Τα δεδομένα προέρχονται από την Eurostat, το Πανεπιστήμιο Johns Hopkins (JHU), τον Παγκόσμιο Οργανισμό Υγείας (WHO), την Statista, την Wikipedia, τις αρμόδιες εθνικές αρχές κ.ο.κ. Η ενοποίηση των δεδομένων εμφανίζει μικρές διαφορές. Το COVID-19_Regional_Labour και τα περιεχόμενα του, αποτελεί πνευματική ιδιοκτησία του Πανεπιστημίου Αιγαίου/YOUTHShare project, με όπi δικαιώματα αυτό συνεπάγεται. Παρέχεται, δε, στο κοινό ελεύθερα και αυστηρά για ενημερωτικούς, εκπαιδευτικούς και ακαδημαϊκούς σκοπούς. Βασίζεται σε δημοσίως διαθέσιμα δεδομένα από τις παραπάνω πηγές, που δεν συμφωνούν πάντοτε. Ασάφειες ή λάθη στις εν λόγω πηγές δεδομένων δεν είναι δυνατόν να ελεγχθούν. Τα στοιχεία ενημερώνονται σε τακτική βάση από τα μέλη της ομάδας COVID-19_Regional_Labour. Τα μέλη της ομάδας προσφέρουν εθελοντικά στην ανάπτυξη του Dashboard και το συνολικό αποτέλεσμα είναι ένα έργο υπό εξέλιξη. Για οποιοσδήποτε παρατηρήσεις ή ερωτήσεις παρακαλούμε επικοινωνήστε με: youthshareproject@gmail.com , stgialis@aegean.gr